

ŠATRIJOS RAGANA

Rudens diena

ŠATRIJOS RAGANA

Rudens diena

Buvo tai tikra rudens diena. Iš pilko, be jokios atmainos dangaus, liejosi lietus, tai smarkus, tai smulkus, lyg kropylos¹ lašai, bet neperstodamas nei ant valandėlės. Šaltas vėjas užė viršūnėse medžių, puolė laukuose, švilpavo patvoriais: žodžiu — buvo tai diena, kada, pagal priežodį, „šuns išvaryti negalima“.

O vienok² Vielutienė ir šiandien išleido savo sūnų i laukus paršo ganyti. Gailu jai buvo labai mažo Jonelio, širdis skaudėjo pamislįjus³, kaip jis per visą dieną išbus ten ant tokio lietaus. Bet ką padarysi?! Paršas neėdęs būti negali, pašerti namie — nėra kuo; gerai dar, kad per žiemą šiaip taip prasimaitino.

Bepigu jai dabar, Joneliui jau truputį prakutus! Kol jį išaugino, tai buvo vargas! Kas dieną reikėjo jai eiti į darbą ir visur kartu vilkti vaiką, nes neturėjo prie ko palikti jo troboje. Grėbdama šieną, paguldys, būdavo, jį po kūgiu⁴, rišdama rugius — po gubos⁵, įkiš į burną tušką⁶, ir taip guli sau jis per kiauras dienas. Pradėjus smarkiai verkti, nubėgs, būdavo, pas jį, įpils lašelį pieno į tušką, pataisys vystyklus ir vėl skubiai grįžta prie darbo... Paskui, truputį paaugęs, nebegulėjo, bet sėdėjo ant šieno, bovdamas⁷ akmeniukais, grauždamas duonos plutelę, ir retkarčiais pats jau bėgiojo pas motiną pasiveizėti⁸, ką ji dirba...

Bet dabar tie vargai jau pasibaigė... Nebereikia jai dabar vilkti jį visur su savim... Dabar jau Jonelis ir trobą pridaboja, ir gali ją išluoti... Žino jau, kad su matušėle ne visados gali eiti į laukus ar kur kitur, kur išpuola eiti vienai matušei. Žino tai, ir nesiprašo paimti jo kartu; apsiverkia kartais, išleisdamas ją iš namų ant visos dienos, bet skubina nubraukia ašarėles nuo skruostukų, nenorėdamas užrūstinti⁹ savo mieliausios matušėlės. Daug jau dabar padeda jai Jonelis: per visą vasarą štai gano paršą, kurį ji, kruvinai uždirbus, nusipirko. Vargo ji su Joneliu labai, bet ir nuopelną turi už tuos savo vargus: Jonelis toks geras, toks tykus¹⁰ ir taip ją myli širdingai... O ji už jo laimę gyvastį¹¹ savo atiduotų... Brangus jai dėl to, jog tiek kaštavo¹² ašarų, tiek vargų, tiek skausmų... Ant kitų metų jau jis netik tą vieną Balkį, bet ir svetimas kiaules paganys ir uždirbs jau kelis rublius... Nei pajuste nepajusi, kaip ir motiną pradės maitinti...

Mąstė sau Vielutienė, atmindama praeitas nelaimės, o tuo tarpu sukosi po trobą ir skubinosi greičiau apsivalyti ir eiti žvejoti. Diena šalta, lietus, Venta ištvīnusi — vargiai prižvejos ką nors... O gal Dievas ir duos bent kelias žuvelės! Neturi ji nieko išvirti vakarienei, o Jonelis pareis sušalęs, sušlapęs... Kaip jam gerai būtų apsišildyti skania sriuba... Jis taip mėgsta žuvis, kaip džiaugtų jos vaikelis! Gal Dievas ir duos...

Vielutienė apsirišo skepeta, užsidėjo maišiuką ant pečių, paėmė kryptį ir išėjo.

Lietus lijo kaip per rėtį¹³ — smulkiais, tankiais lašeliais. Primirkusi žemė nebeįtraukė

Ruduo, Vėjas

Vaikas, Darbai

Vaikas, Vaikystė, Sunkumai, Darbai

Motina, Vaikas, Prisiminimai, Nuopelnai

Šaltis, Nerimas

Lietus, Motina, Rūpestis

¹kropylos — bažn.: šlakstyklės. [przypis edytorski]

²vienok — bet, tačiau, vis dėlto [przypis edytorski]

³pamislįjus — pagalvojus. [przypis edytorski]

⁴kūgis — didelė šieno, šiaudų ar kt. kupeta. [przypis edytorski]

⁵guba — sustatytų javų pėdų krūva. [przypis edytorski]

⁶tuška — čiułptukas, žindukas. [przypis edytorski]

⁷bovdamas — žaisdamas. [przypis edytorski]

⁸pasiveizėti — pasižiūrėti. [przypis edytorski]

⁹užrūstinti — supykinti. [przypis edytorski]

¹⁰tykus — ramus, tylus. [przypis edytorski]

¹¹gyvastis — gyvenimas. [przypis edytorski]

¹²kaštavo — kainavo. [przypis edytorski]

daugiau vandens į save, ir visur stovėjo duburkiai¹⁴. Vielutienė ėjo skubiai, išrinko ji kelią ne stačiai ant Ventos, bet palenkė biškį į šalį, per laukus, norėdama pažiūrėti, ką veikia jos Jonelis: ar nesušalo, ar nesušlapo. O jis iš tolo jau pamatė matušę ir pats atbėgo priešais. Pripuolęs, apkabino jai kojas ir klausė: „Matušėle, ar jau žvejoti eini?“

— Einu, Joneli! Ar ne šalta tau, vaikeli? Ar labai sušlapai?

— Ne labai! Tik prižvejoj žuvelių! Pagrižęs su Balčkiu, privalgysiu sriubelės, tai ir apsišildysiu. Kaip aš džiaugiuos, kad bus tokia skani vakarienė!

— Nestovėk ant vietos, bėgiok ir apsišildysi... O veizėk, neįleisk Balčkio į bulbynus¹⁵! Na, su Dievu tuo tarpu, Joneli, reikia skubėti!

Jonelis pabučiavo ranką matušei ir nubėgo pas savo Balčkį, o ji, užvertus kryti ant pečių, nuėjo toliaus.

Gerai yra ir malonu šiltą vasaros dieną braidyti po vandenį, malonu po sunkios kaitros ateivėsti¹⁶ šaltoje upelėje. Bet dabar buvo ruduo, diena šalta, vanduo dar šaltesnis... Vienok Vielutienė braidė ir braidė po Ventą, ieškodama žuvų vakarienei. Braidė po karklynus lyg kelių vandenyje, o kartais ir giliau įsmukdama. Žinoma, mūsų Ventoj — tai ne ant vieškelio: eini, eini, vis kieta po kojomis ir negilu ir staigiai pasijunti, jog jau pamatas iš po kojų paspruko, ir murmi¹⁷, ir smengi¹⁸, kol ne pasieksi kietesnės žemelės; jau tada nebeišsoksi, kol neįgausi po kojomis kietumos... Ot, ir reikia, nenorint, sušlapti lyg juostos, o nesykį ir dar giliau. Sušlapo Vielutienė — nabagė; sušalo, sužudo, o žuvų, kaip nėra, taip nėra... Traukia savo krytį, baugina žuvis su pagaliu iš po karklynų, o krytis vis tuščias ir tuščias... „Kad bent porą žuvelių sugauti!“ — mislijo. „Jonelis taip prašė, taip laukia dabar tų žuvų... Jis pertikrintas, jog prižvejos pilna maišą ir nei pamislyt nepamislijo, jog gal palikti be vakarienės... Dieve tu mano! Biednas tas mano vaikelis pareis sušlapęs, sušalęs... ką gi aš jam pavalgyti duosiu?! Kuo jį apšildysiu?!“ Ir neatminė visiškai, jog pati sauso siūlo neturi ant savęs, jog jau tiek laiko šąla ant vėjo ir lietaus... Atmindama tik savo Jonelį, vėl įleidžia krytį, vėl baugina žuvis, vėl braido po karklynus ir lendrynus, nors rankos taip sustyro nuo šalčio, jog vos tegali išturėti krytį, lūpos dreba, o visa virpa ir purtinasi, lyg drugio krečiama.

O Jonelis tuo tarpu bėgioja apie savo Balčkį, gindamas jį nuo bulbynų. Labai jau pavargęs, atsisėdo ant ežės¹⁹ ir laukė, kad kaip nors greičiau ateitų vakaras. Pargiš jis tada Balčkį namon... Matušėlė atneš daug daug žuvų, užkais katiliuką, išvirs sriubos su žuvimis ir abudu skaniai, skaniai pavalgys su šviežia duonele... O valgyti jis jau labai nori; kaip privalgė iš ryto juodos bulbienės, tai dar lyg šiol nieko šilto nevalgė ir tildo savo badą, grauždamas duonos smočiuką²⁰, kurį jam matušėlė į kišenę įdėjo. Kaip gerai bus, atsisėdus prieš ugnį apsišildyti ir išdžiovinti įmirkusias²¹ kojas ir drabužius!... Nebuvo jam labai šalta ir lietus ne spieriai²² jį permerkė; matušė kaip galėdama apsaugojo savo Jonelį nuo šalčio ir lietaus; uždėjo kailiniukus, o ant viršaus dar apvilko savo miline²³ sermėga. Kokia gera ta matušėlė! Neužilgo jau ateis žiema, jau nebreikės ganyti Balčkio... Sėdės sau per visą dieną troboj su matušėle ir klausys jos dainelių ir pasakų. Atminė jis, praėjusią žiemą, matušėlė verpia ar audžia ir pasakoja ilgas, gražias pasakas, arba daineles dainuoja... O jis sėdi prie jos kojų ir klausos, ir vis naujų prašo... Niekur jam taip gerai nėra, kaip su ja... O šįvakar kaip bus gerai, tai dar niekad taip nebuvo! Turbūt, matušėlė atneš lydekų didelių, ilgų, o skanių, ak, kaip skanių!...

Taip jam bemažtant, atėjo ir vakaras. Sušuko, savo Balčkiui: „Brr-ūžt! brr-ūžt!“ Balčkis pasileido namon bėgti, o Jonelis gynėsi²⁴ paskui jo. Klanelis ne klanelis, purvynas ne purvynas — jis tik audė ir audė savo trobelės linkui. Purvai iš po jo basų, mažų kojų

Motiniškoji meilė, Rūpestis

Vaikas, Prisiminimai

Vaikas, Ilgesys, Skubėjimas
namo

¹³rėtis — ant lanko aptrauktas tinkliukas miltams, grūdams ir kt. sijoti. [przypis edytorski]

¹⁴duburkis — šlapią vietą pievoje. [przypis edytorski]

¹⁵bulbynas — bulvių priaugusi vieta. [przypis edytorski]

¹⁶ateivėsti — atsivėsti. [przypis edytorski]

¹⁷murmeti — neaiškiai kalbėti, bambėti. [przypis edytorski]

¹⁸smigti — klimpti, grimzti. [przypis edytorski]

¹⁹ežė — rėžio ar lauko riba. [przypis edytorski]

²⁰smočiukas — gabalėlis. [przypis edytorski]

²¹įmirkusias — čia: permirkusias. [przypis edytorski]

²²spieriai — smarkiai. [przypis edytorski]

²³milinė — pasiūta iš milo. [przypis edytorski]

²⁴gynėsi — vijosi. [przypis edytorski]

skleidėsi į visas šalis; kitsai klando lašas aukščiau jo galvos iššokdavo ir puolė ant veidelio; jo užraitytos kelnelės lyg kelių apšitaškė purvais; antis prasivėrė, prasiskleidė drabužiai ir pasirodė gerklė. Lietus vis pylė ir pylė kaip iš maišo; pylė Joneliui už apikaklės, bėgo sriovėmis per kūną, o jis nieko nematė ir neatbojo²⁵... Jam tik rūpėjo kuo greičiausiai parlėkti namon, pamatyti brangią matušėlę, pasišnekėti su ja, paklaudyti jos pasakojimų, kaip kokią lydeką sugavo, o paskui abudum atsisėdus už stalo, užsrėbti skanios sriubos su žuvimis... Nei dvaro ponas neturės šįvakar tokios vakarienės!...

Uždusęs įbėgo jis į trobą ir rado motiną bebruzdant. Puolė stačiai prie jos ir linksmi žiūrėdamas jai į akis, klausė:

— Ar daug prižvejojai, matušėl?

— Se, aš tau atiduosiu! — atsakė motina ir, paėmus nuo suolo maišelį, iškratė Joneliui po kojų vieną mažutėlę žuvikę.

Jonelis atvėrė burną, galvelę žemyn nuleido ir įsmeigė akis į pamestą jam po kojomis žuvį; valandėlę stovėjo taip ant vietos, kasinėdamas savo papurusią galvelę, paskui staiga akys jo prašvito ir atsigręžęs prie motinos, tarė skubiai:

— Na, kad taip mažai, aš prižvejosiu! — pagrobė kepurę ir kryptį ir išspruko pro duris.

Ir vėl bėgo jis, kaip galėdamas, bėgo ant Ventos. Mažoj galvelėj viena tik mislis²⁶ tebuvo: „Matušėlė žuvis negavo, neturėsime ko valgyti ant vakarienės, tai reikia man prižvejoti... Matušėlė nežino, kur didžiausios žuvis stovi... Aš mačiau tiek sykių jas beplaukiančias... Ten prie liepto užvis daugiau²⁷... Ten bėgsiu, sugausiu daugybę! Tai bus džiaugsmas matušėlei, kaip atnešiu!” Pradėjo temti... Lietus vis lijo ir lijo; dangus iš visų šalių užklotas pilkais debesiais, rūščiai išrodė; karkliniuose vėjas šnabždėjo, o lietaus lašai taškėjo ir taškėjo į Ventos vagą, palikdami ant paviršiaus burbulus....

Jonelis atsidūrė prie liepto; palipo ant jo, atsiklaupė, pasilenkė ir įsmeigė akis į gelmę upės.

— Veizėsiu dabar, ar neateis kokia žuvis — mislijo sau — tuojaus su kryčiu capt! Ir sugausiu! — Ir dar žemiau lenkėsi, ir dar atidžiau žiūrėjo į gelmę... Bet tamsiose bangose nieko nebuvo matyti.

Ant galo²⁸ pasirodė jam, jog nuo karklynų plaukia didi, didi lydeka... Eina stačiai ant jo.

— O, o! Žuvelė! — sušuko ir norėjo įkišti kryptį, bet koja paslydo ant šlapio liepto, ir Jonelis įkrito į vandenį... Supliauskėjo vanduo... Silpnas šauksmas — ir vėl viskas nutilo... Lietaus lašai taip pat taškėjo ir kėlė burbulus; vėjas šnabždėjo lendrynuose; tamsios vilnys bangavo — viskas buvo kaip pirma... Tik kryptis pamestas ant vandens atsimušdavo nuo liepto, ir ant bangų, liūliavo maža, sudriskusi kepurėlė.

Vaikas, Rūpestis, Meilė

Vaikas, Rūpestis, Nelaimė,
Netektis

²⁵neatbojo — nekreipė dėmesio. [przypis edytorski]

²⁶mislis — mintis. [przypis edytorski]

²⁷užvis daugiau — daugiausia. [przypis edytorski]

²⁸ant galo — pagaliau, galų gale. [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Nowoczesna Polska zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/ragana-rudens-diena>

Tekst opracowany na podstawie: Šatrijos Ragana, Iš daktaro pasakojimų, [Šenandoras (Pen.), A. Milukas], 1907.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiau pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūrą, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska.

Okładka na podstawie: Field of Dreams, Kylie_Jaxxon@Flickr, CC BY-SA 2.0

ISBN 978-83-288-0784-6

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Dołącz do **Towarzystwa Przyjaciół Wolnych Lektur** i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.